

---

# *DISSERTACIÓ SOBRE LA NOSTRA COMARCA A L'EDAT MITJANA PEL PROF. MANUEL ROVIRA*

---

MIQUEL COLOMER

Acceptant la invitació del C.E.C.R. a col·laborar als Annals 1981 amb un tema relacionat amb la nostra Comarca del Ripollès, crec que el millor fóra resumir la xerrada que dirigí el professor Manuel Rovira als participants de les Primeres Jornades Pedagògiques del Ripollès que s'han celebrat, amb èxit, durant la primera setmana de juliol de l'any 1982.

Dintre del tema general Coneixement de la Comarca, l'esmentat professor ens parlà sobre les grans línies històriques medievals en aquestes contrades.

Començà per dir-nos que a la nostra comarca la penetració romana fou poc intensa, car la cultura romana era bàsicament urbana. De fet, pràcticament no tenim cap resta històrica d'aquella època llevat d'alguna moneda. A la nostra comarca tenim topònims d'origen pre-romà com Taga, Núria... La romanització, però, es va anar fent lentament fins a l'època visigòtica (s. VI-VII).

Entre els anys 717-720 tenim la invasió musulmana, la qual, per cert, no representà una ruptura. No hi va haver resistència. Es tractà d'un canvi d'autoritat. Substituïren l'autoritat visigòtica. La conquesta musulmana es dirigia més aviat a l'ocupació de les capitals dels comtats, els centres de poder com Barcelona, Vic... Al Ripollès, per tant, la incidència sarraïna va ser nul·la fora d'haver estat lloc de pas de les tropes a través de les valls fluvials.

Vers els anys 785 i fins als 850 tenim l'època del Domini Franc. Es tractà d'un llarg procés de traspàs ja que les autoritats visigòtiques o godes es lliuraren voluntàriament al Domini Franc. Catalunya en aquesta època queda dividida en comtats, els més importants dels quals són: Barcelona, Girona, Osona, Besalú, Cerdanya, Empúries... El comte actua com a delegat del rei. Amb el temps aquest càrrec es torna hereditari. Les funcions d'aquest càrrec són jurídiques, militars i fiscals.

El comte que organitzà i repoblà la comarca del Ripollès fou Guifré el Pelós (870-897). Aquest comte procedia de la casa comtal de Carcassona i va emprendre la tasca de repoblar les zones semidesèrtiques com eren les del Ripollès, el Berguedà i Osona.

En aquesta època la nostra comarca queda dividida administrativament de la següent manera:

La Vall de Ribes (antigament se'n deia la vall pedrera), que pertany al Comtat de Cerdanya.

La Vall de Cmaprodon, que pertany al Comtat de Besalú i al Bisbat de Girona.

I el sector sud del Ripollès, el qual pertany al Comtat i al Bisbat d'Osona. Ripoll és ciutat comtal i podem parlar, per tant, del Comtat de Ripoll durant l'època que va del 988 al 1003. Posteriorment, pertanyerem al Comtat de Besalú, ja que en professar monjo el qui després serà l'abat Oliba, aquest cedi el títol al seu germà Bernat que era Comte de Besalú. Subsegüentment, Besalú dependrà del Comtat de Barcelona.

Mentrestant, la vida quotidiana a la nostra comarca durant aquesta època s'anava estructurant entorn dels castells. Aquests castells no tenien res a veure amb les edificacions grans i fortes que solem imaginar quan diem la paraula castell, sinó que eren una espècie de torre de fusta o bé de pedra, amb alguna dependència, un tancat on guardar bestiar i poca cosa més. Les paraules: Guàrdies, Catllar, Sala, Roca, Força... designaven aquests castells. D'aquí provenen molts topònims de la nostra comarca. Consta, segons els documents, l'existència d'alguns castells a la nostra comarca com són: Cavallera, Mataplana, Les Lloses, Llaers, Ribes, Besora, Montesquiu, Vallfogona (paraula que vol dir vall fecunda), Catllar, etc...

L'administració local d'aquests llocs era confiada al vicari, del qual després se'n dirà veguer i que era la persona que feia complir la llei, cobrava els impostos, etc.

Quant a l'organització eclesiàstica, consta en documents la restauració del Bisbat de Vic l'any 887, de la qual cosa deduïm que la invasió sarraïna a Vic significà una ruptura i durant una època no hi hagué bisbat. Arran, doncs, de la restauració del bisbat s'anà estenent una xarxa parroquial a molts indrets

de la nostra comarca. La creació de parròquies era obra conjunta del bisbe, el poble, el veguer. Les capelles devien ser molt senzilles: cabanes de fusta, fang sec i branques. No és estrany que no en quedin. Al segle X i XI ja es van construir amb pedra i volta. Les excepcions d'aquestes construccions senzilles són els monestirs més importants de la nostra comarca: Monestir de Ripoll (888), St. Joan de les Abadesses (887) Parròquia de St. Pere de Ripoll (890) i el Monestir de Camprodon (904).

A fi d'anar poblant la nostra comarca, el procediment més comú era el d'«aprisió», el qual consistia a ocupar una terra «de ningú», amb permís de l'autoritat, i preparar-la per ésser conreada. Això significava un esforç enorme, car calia desboscar i artigar. Al cap d'uns anys aquesta terra passava a ser propietat de l'aprisionador. Així, doncs, comtes, veguers, pagesos... aprisionaven predis. Tenim constància per exemple dels de Matamala, Cavallera, Armàncies, Baups. Pensem que era necessari molt de temps per aquesta labor, perquè calia construcció de cases, eines, bestiar i «reserves» per anar vivint mentre no produís la propietat aprisionada... Havia d'ésser una vida duríssima.

Els nuclis de població eren petites viles o «vilars». Per exemple, en un document de l'any 913 en el qual hi ha un reconeixement de les propietats de l'abadessa de St. Joan i on surten els noms de 476 persones i el d'unes quantes viles. Així també un document de l'any 959 ens parla de 14 homes a Estiula; devien ser caps de família.

Als ss. XII i XIII apareixen i es desenvolupen les administracions territorials anomenades vegueries regides pel veguer, el qual té funcions militars, governatives i jurídiques. I com a l'època dels comtats, novament el Ripollès torna a quedar administrativament dividit. És la comarca en què amb menys espai hi ha més vegueries: Ripoll, Camprodon, La Ral (abreviació de Real) i Ribes.

El veguer de Ripoll residia a Vic a fi de no entrar en conflicte amb la jurisdicció de l'abat de Ripoll. La vegueria de Camprodon fou traslladada a la Ral perquè el veguer tampoc no s'avenia amb l'abat de Camprodon. Als 1248-1251 La Ral passa a ser sots-vegueria i el veguer torna a Camprodon, segons consta en un decret de Jaume I.

La sots-vegueria de Ribes pertanyia a la vegueria de la Cerdanya. Aquest sistema de divisió territorial va durar fins al Decret de Nova Planta del 1714.

Mereix una atenció especial, a la nostra comarca, la fundació dels monestirs benedictins, vora del Ter: Ripoll, St. Joan, Camprodon. Podem afirmar que aquestes poblacions deuen la seva existència precisament als monestirs. Com sabem, Guifré el Pilós fou el fundador dels monestirs de Ripoll i St. Joan, i el fundador del de Camprodon fou Guifré de Besalú. Una de les finalitats de la fundació era «col·locar els fills» del Comte, cosa pròpia d'aquelles èpoques. A l'acta de la Fundació del Monestir de Ripoll (879) diu que el seu fill Rodulf hi creixi i es ve a dir que se suposa que serà promogut a abat. Per cert, Rodulf no li va agradar prou la vida monàstica i va ser bisbe de la Seu.

Quan es funda un monestir se'l dota de patrimoni i és així com esdevé un

centre d'espiritualitat, de cultura, i també un centre econòmic, car atreu població i genera treball i riquesa. També eren centres de decisió política, ja que en els monestirs s'acullen els comtes i els reis que van de viatge. Els reis d'aquesta època no vivien encara en palaus reials. Això es farà posteriorment a l'època del gòtic. Així, doncs, els monestirs eren a vegades lloc de reunió de les Corts Generals.

Consta en documents els llocs que eren patrimoni d'aquests monestirs. Algunes regions eren molt grans i s'estenien fins a comarques ben llunyanes com la Noguera.

D'aquests monestirs en sortiren d'altres. Del de Ripoll, en sortí el de Montserrat. L'abat Oliba, ho era de Cuixà, de Ripoll, bisbe de Vic i fundador de Montserrat. L'època més esplendorosa d'aquests monestirs fou durant els segles X i XI. A partir del s. XIII entraren en un procés de decadència. El monestir de Ripoll es calcula que hauria tingut una comunitat de 80 a 100 monjos, una bona biblioteca, de la qual avui dia es conserven 233 llibres...

Amb aquestes dades que he intentat resumir fidelment acabà la conferència d'en Manuel Rovira. El to del conferenciant fou col·loquial i profund. Després de la xerrada hi hagué un diàleg amb els presents on es ressaltà els tipus de condicions de misèria i extrema penúria en què es desenvolupava la vida quotidiana de l'Edat Mitjana.